

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' פקודי תשע"ט | גליון מס' 126

כתבינה: הרב מרדכי גור | עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

התחפושות בפורים

מהו מקור וטעם מנהג התחפושות? | האם מותר לאיש ללבוש בגדי אשה | דעת המקילים והאוסרים אף לצורך שמחת פורים | האם מותר לאשה להניח תפילין? | זהירות גם בהלבשת הילדים

ישראל ראויים לברכה

טעם נוסף, לפי שכל שנאת עמלק לישראל, באה לו מאבי אביו, עשיו, ששנא ליעקב על מה שלבש את בגדיו ונכנס לקבל את הברכות, עכשיו שוב אנו מתחפשים בבגדיו, ומראים שלא היה זה חטא, אלא באמת ראויים אנו לרשת את נחלתו של עשו, ואפילו אם לבוש יעקב בבגדי עשו, גם ברוך יהיה.

אליהו הנביא שהתחפש לחרבונה

ויש שכתבו שהוא זכר לאליהו הנביא שהתחפש לחרבונה מסריסי המלך, ואמר לאחשוורוש בשעה שכעס על המן (אסתר ז, ט): "גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך", כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ז). כל זה מקור למנהג שמתחפשים בפורים.

הכאת ושריפת דמות המן הרשע

בספר אבן ספיר (פרק יט) כתב על "בני ישראל" מהודו, שבחדש כסלו עושים חנוכה שבוע אחד, שמדליקין בכל לילה נרות הרבה על הפתחים והחלונות מבחוץ, ואומרים שהוא זכר לנס שנעשה לאבותיהם מלפנים בימים האלה. וכן בחודש אדר עושים פורים, מכים ושורפים להמן, והיינו שעשו כמין דמות של בובת המן ומכים ושורפים אותה.

איסור לבישת בגדי נשים

אולם יש לדעת כי אף על פי שיש טעמים למנהג התחפושות בפורים, מכל מקום צריך לזהר שנערים נערים לא ילבשו בגדי נשים, וכן הנערות לא תלבשנה בגדי גברים, ויש בזה איסור תורה, שנאמר (דברים כב ה): "לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה". ואף כשעושים כן לצורך הצגות שמחת פורים, לפי שלא הותר לעבור על איסור תורה בשביל שמחת פורים. והגדולים מצווים לשמור על הקטנים, שלא להלביש אפילו לילד קטן בגדי ילדה, וכן להיפך. ואמנם הפרי מגדים (סי' תרצו משב"ז סק"ה) כתב שאם יש בגד אחד של בן לבת, או להיפך, ושאר הבגדים הם כהוגן, יש מקום להקל בקטנים, אך גם בזה המחמיר תבוא עליו ברכה.

המקילים לצורך שמחת פורים

ואמנם בשו"ת מהר"י מינץ (בסוף הספר, עמ' לא) כתב בדבר מה שנהגו במקומו שאיש לובש בגדי אשה, ואשה לובשת בגדי איש בפורים, שיש בזה איסור תורה, מכל מקום כמה גדולים וחסידים ראו מנהג זה בפורים, ולא מיחו בדבר, והטעם כיון שנוהגים כן לשמחת פורים מותר, וכעין מה שכתב הריב"א (הובא בשו"ת תרומת הדשן סימן ק"י).

שאלה: מהו מקור וטעם מנהג התחפושות בפורים? וכמו כן, בענין מה שמצוי מאד שילדים מתחפשים לילדות, וכן להיפך, האם זה מותר על פי ההלכה?

תשובה: מה שנוהגים להתחפש, ללבוש מסכות בפורים, הוא מנהג קדום, ובספרי המנהגים מובאים כמה טעמים לכך.

זכר לפחד היהודים שנפל על הגויים

במוחצית השקל כתב הטעם לפי שבזמן הנס קודם שיצאו הרצים דחופים בדבר המלך להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, היו הרבה שרצו להחליף עצמם ולהתחפש בשינוי מלבושים, ושינוי עצמם במלבושי גויים. ולאחר מכן, כשנעשה הנס ויצאו רצים אחרים, כתוב (מגילה ח"ז) כי "רבים מעמי הארץ מתייהדים", והיינו שהיו הגויים לובשים מלבושי יהודים כדי שיהיו נראים כיהודים. ואנו עושים כן זכר לאותו הנס, שפחד היהודים נפל על הגויים בזמן מרדכי ואסתר, ובגלל כן היו רבים מהגויים "מתייהדים" ומתחפשים ליהודים.

אין ישראל חוטאים אלא לפנים

רבי משה חאגיז - לפני כשלוש מאות וחמישים שנה - בספר אלה המצוות (סי' תקמז דף קעד ע"ב, הובא בבני יששכר חודש אדר מאמר ט אות א) כתב שהוא להראות שכל מה שישראל חוטאים להקב"ה ומתדמים לאומות העולם, אינו אלא לפנים, בחזות חיצונית, אבל באמת הם יראים ושלמים עם ה' יתברך, וכך היו ישראל שבאותו הדור של מרדכי ואסתר, שבלבם היו שלמים עם הקב"ה, ולא השתחוו לצלם של נבוכדנצר אלא למראית עין בלבד, וכמו שאמרו בגמרא (מגילה יב ע"א) ששאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, והמשיך ואמר להם כי הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים. והיינו שעשו כן רק כלפי חוץ, אך באמת לא היה בלבם ח"ו לכפור בהקב"ה.

הסתרה שבתוך אסתר

ועוד הביאו סמך למנהג זה, על מה שדרשו חז"ל בגמרא (חולין קלט ע"ב) על הפסוק (דברים לא יח) 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא': "אסתר מן התורה מניין? שנאמר: 'ואנכי הסתר אסתיר'". ומכאן רמז להסתרת פנים ביום של אסתר, בפורים. או באופן אחר, שכביכול הקב"ה בעצמו הסתתר בנס פורים והלבישו בדרך הטבע, ולכן לא נזכר שם שמים במגילת אסתר, כי הכל מלובש בדרך הטבע. ולכן נהגו בפורים להתחפש וללבוש מסיכות ולהסתיר את הפנים.

ועיין תוס' סוכה מה ע"א) שמה שחוטפים הבחורים דברי מאכל זה מזה, משום שמחת פורים, אין בו משום גזל, והוא הדין בנידון זה, כיון שאין מכוונים אלא לשמחת פורים.

והרמ"א בדרכי משה (סי' תרצו) כתב לדחות דברי המהר"י מיניץ, שאין ראיה מדברי הריב"א, ששם מדובר לענין ממון, והממון ניתן למחילה, כי "הפקר בית-דין - הפקר" (יבמות פט ב, גיטין לו ב), שיש כח ביד בית דין להפקיר ממון שיש לו בעלים, ובשמחת פורים הקילו כן, ומש"כ לענין איסור, איך אפשר לערוך שמחת פורים יחד עם איסור ש"לא ילבש גבר שמלת אשה"? אך סיים הרמ"א שכבר פשט המנהג להקל, כיון שאינם מתכוונים אלא לשמחה בעלמא.

האוסרים אפילו דרך עראי ושחוק

אולם נראה שנשמט מהם מה שכתב רבינו אליעזר ממיץ בספר יראים (סוף סי' צו) שאפילו דרך עראי ושחוק בעלמא אסור לאיש ללבוש מלבושי אשה, וכן להיפך, שהרי לא חילקה התורה בין קבע לעראי. והוסיף וכתב: "והוצרכתי לזה, לפי שראיתי בני אדם שלובשים עראי מלבושי אשה במשתאות של חתן וכלה, ואסור לעשות כן". גם הרמב"ם בתשובה (הובאה בריש ספר מעשה רוקח, עמ' א) כתב, בדבר מה שיש נוהגים שהכלה תצנוף מצנפת או כובע ולוקחת בידה סיף ויוצאת במחול לפני האנשים והנשים, לא יעלה על הדעת שמפני היותה כלה הותר לה איסור תורה בתועבה זו, וכבר נעשה כן במצרים, והיו נכשלים בו גדולים, עד שבטלנו אותו, ומחינו זכרו וכו' וראוי להזהר מזה, ולא יסמכו על הנשים שאין להן דעת ולא תבונה, עכ"ד הרמב"ם. הרי שאף על פי שעושים כן רק לשמחת חתן וכלה, אסור.

הב"ח (יו"ד סוף סי' קפב) הביא דברי מהר"י מיניץ הנ"ל, וכתב שאין ספק שנעלם ממנו ומהרמ"א מה שכתב בספר יראים להחמיר בשמחת חתן, והוא הדין בפורים, ואילו שמעו דבריו, היו חוזרים בהם. ותמה על מה שחשבו לדמות דבר זה להיתר חטיפת מאכל בפורים, שבדבר שבממון אמרין "הפקר בית-דין הפקר", אבל בדבר איסור אין כח ביד שום בית-דין להתיר משום שמחת פורים אפילו באיסור של דבריהם, ולכן כל ירא שמים יזהיר לאנשי ביתו ולשומעיו לקחו שלא יעברו על איסור לאו של "לא ילבש גבר שמלת אשה", לא בפורים ולא בשמחת חתן וכלה.

גם מרן החיד"א בשו"ת ברכה (יו"ד סי' קפב סק"ג) כתב שרבינו הגדול, אבי התעודה, הרמב"ם ז"ל, כתב שאין להקל לאיש שילבש שמלת אשה או להיפך לשמחת חתן וכלה. והביא דברי רבינו אליעזר ממיץ, ולכן כתב שאין לסמוך כלל על דברי מהר"י מיניץ והרמ"א שהתירו בפורים, נגד שני המאורות הגדולים - הר"א ממיץ והרמב"ם. וכן כתבו רבנו בתראי, הכפירים שואגים ממעונות אריות, נגד המקילים, וכל איש על העדה יאזור חיל בדעת ובכשרון לבטל מנהג הרע הזה, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. גם הגאון המוסמך רבי יאשיה פינטו בשו"ת נבחר מכסף (סי' טז) התריע כנגד המנהג הרע הזה, ושבמקום שאין שומעים לקול מורים, כל ירא שמים ירחק מהם כבורח מן הנחש, ובקהלם לא יחד כבודו.

גם הגאון רבי שמואל אבוהב בספר הזכרונות (עמוד סא) כתב: כל ימינו נצטערנו על דברי הרמ"א (ס"ס תרצו) בשם מהר"י מיניץ, שאין איסור בדבר מה שנהגו בפורים שאיש לובש בגדי אשה ואשה לובשת בגדי איש, שבודאי דברים תמוהים הם לעקור לאו מן התורה בטענה שאין מכוונים אלא לשמחת פורים בעלמא, ובעוונות הרבים תחת כוונה זו יש כוונות רעות ומעשים קשים ומרים, כידוע. וכן כתב הגאון רבי דוד פארדו בספרו ספרי דבי רב (פרשת כי תצא, עמ' רסג) ושכן העלה זקינו מהר"ש אבוהב הנ"ל.

גם הגאון רבי אליהו ישראל - אב"ד בירושלים - בספרו כסא אליהו (או"ח סי' תרצו) הביא דברי הב"ח שדחה דברי מהר"י מיניץ, וכתב שכל דבריו אמת וצדק, וכל ירא שמים יתרחק מהם ומהמונם. וכן בספר חיים עד העולם - להגאון רבי חיים בי"זה (עמ' לב) כתב: רעדה אחזתני בשומעי כי בשמחת חתן וכלה מופיעות נשים בבגדי גברים דרך שחוק, לשמח חתן וכלה, שהרי זה איסור גמור מן התורה, ומי יכול להתיר איסור תורה לשמחת חתן וכלה?! וצריך למחות בידן בכל תוקף ולבטל מנהגן, שכיון שהוא לאו מפורש בתורה, לא שייך לומר בזה "מוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידיים".

גם בספר יד הקטנה (עמ' רפ) הרעיש מאוד על כך, וסיים שראוי ונכון לכל גדולי ישראל למחות בחרמות גדולים ולכפות בכל מיני כפיות לבער המנהג הרע הזה, ולא תמצא מכשלה גדולה כזאת בישראל, וישתקע הדבר ולא יאמר. וכן כתב בספר חמדת אריה - להגאון בעל מתא דירושלים (הל' מגילה פ"ל), וכן הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר בספרו בית יוסף חדש (עמ' פג). וכן העלה הגאון רבי חיים פלאג'י בספריו (שו"ת סמיכה לחיים (או"ח סי' א), שו"ת חיים ביד (יו"ד סי' א), ספר תוכחת חיים (פר' בראשית עמ' נב), ספר משא חיים (חלק המנהגים מערכת ל אות קיג), ובשו"ת חקקי לב (דף סו ע"ד), שיש לבטל המנהג הרע הזה שנוהגים בפורים וכן בשמחת חתן וכלה, שאיש לובש בגדי אשה, וכן להיפך, ועוברים על לאו דאורייתא.

איסור לאשה להניח תפילין

בתרגום יונתן בן עוזיאל, על הפסוק "לא יהיה כלי גבר על אשה", תירגם: "לא יהא גולין בציצית ותפילין, דאינון תיקוני גבר על איתתא". וזה כמבואר בפסיקתא (הובא בתוס' עירובין צו ע"א) שחכמים מיחו במיכל בת שאול שהיתה מנחת תפילין. ואף על פי שזה היה דרך עראי לתוספת קדושה, ולא לכוונת תועבה ח"ו, אף על פי כן מיחו חכמים בידה. וכל שכן בנידון דידן, שאף בדרך עראי אסור.

בגד חדש של אשה

ואין הבדל בין בגד חדש של אשה, שלא לבשתו מעולם, ואפילו לצורך שמחת פורים אסור. ואף שבשו"ת לב חיים (ח"ג סימן נו) כתב להקל בזה לצורך שמחת פורים, מכל מקום להלכה אין שום חילוק בזה, וכמו שכתב בספר לבוש מלכות (עמ' נח), שאין חילוק ביניהם, דכיון שהוא בגד המיועד לנשים, אסור ללבושו כלל.

זהירות גם בהלבשת הילדים

והגדולים מזהירים על הקטנים שלא להלביש הילדים בגדי ילדות, וכן להיפך, משום מצוות חינוך, שהרי אפילו באיסור מדברי סופרים פסק הרמב"ם (מאכלות אסורות פי"ז הכ"ז) שאסור לתת לקטן בידים, וכך פסק מרן בשו"ע (או"ח סי' שמג). וכתב בשו"ת בית יהודה (יו"ד סי' מה) שמתעם זה אסור להלביש בגד שעטנז לתינוק המוטל בעריסה, כי אין חילוק בזה בין איסורי מאכל לשאר איסורים, כדמוכח בגמרא (יבמות קיד ע"א). ולכן גם לענין איסור "לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה", יש להזהיר גדולים על הקטנים. ואמנם דעת הפרי מגדים, כאמור, שאם משנה רק מלבוש אחד ולא כל מלבושו, שיש להקל לצורך שמחת פורים, אולם מצד הסברא יש לעיין בחילוק זה, כי מדברי הראשונים שלא חילקו בכך, משמע שאין הבדל, ולכן יש להחמיר ולא להקל.

דברי חכמים בנחת

וכמו שדברים אלו יש לאומרם בניחותא, כי היכי דליקבלו מיניה (שבת לד ע"א), ו"דברי חכמים בנחת - נשמעים" (קהלת טו ז).

שיער אשה במסיכה

ואמנם מסיכה שמחובר לה שיער אשה, וניכר שזו מסיכה, בזה אין איסור "לא ילבש", וכל האיסור הוא בפנייה נכרית ובבגד השייך לנשים, אך בדבר שניכר שזה תחפושת וכו"ב אין בזה איסור.

